

L. Edelstein - I. G. Kidd (ed.), *Posidonius 1, The Fragments*, Cambridge University Press 1972, liv+336 σελ.

Ἡ νέα ἔκδοση τῶν ἀποσπασμάτων τοῦ Ποσειδωνίου ἀπὸ τοὺς Edelstein καὶ Kidd ἔρχεται μετὰ ἀπὸ 160 χρόνια νὰ ἀντικαταστήσῃ τὴν παλαιά, δυσπρόσιτη ἀλλὰ καὶ δύσχρηστη Συλλογὴ τοῦ Bake (Leiden 1810). Ἔρχεται ἀκόμα νὰ ἐκπληρώσῃ, ἔστω μὲ καθυστέρηση, τὴν ὑπόσχεση ποὺ ἔδινε ὁ Edelstein τὸ 1936 στὸ κλασικὸ πιά ἄρθρο του *The Philosophical System of Posidonius* γιὰ μιὰ νέα Συλλογὴ. Ὁ θάνατός του τὸ 1966 φάνηκε πρὸς στιγμὴν νὰ ματαιώνῃ τὰ ὑπεσχημένα, ἐνῶ ἡ ἀνάγκη μιᾶς νέας ἐκδόσεως γινόταν συνεχῶς πιὸ ἐπιτακτικὴ, καθὼς ἔλειπε ἡ σταθερὴ βάση γιὰ ὅποια-δήποτε ἀνασύνθεση τοῦ ἔργου τοῦ «αἰνιγματικοῦ» φιλοσόφου. Μὲ τὴ μεσολάβηση τοῦ H. Cherniss τὸ συγκεντρωμένο ἀπὸ τὸν Edelstein ὕλικὸ πέρασε στὰ ἄξια χέρια τοῦ Kidd, γνωστοῦ ἀπὸ ἄλλες σημαντικὲς ἐργασίες του στὴν Ἡθικὴ τῶν Στωικῶν κυρίως, καὶ τὸ ἀποτέλεσμα δικαίωσε τὶς προσδοκίες.

Ἡ ἄρτια αὐτὴ ἔκδοση ἔχει γίνῃ μὲ τὰ πιὸ αὐστηρὰ φιλολογικὰ κριτήρια καὶ χαιρετίσθηκε κιόλας μὲ πολλὴ ἱκανοποίηση ἀπὸ τοὺς ἐρευνητὰς τοῦ φιλοσόφου τῆς Ἀπαμείας, ποὺ μὲ τὰ πενιχρὰ ἀποσπάσματα ἀπὸ τὸ ἔργο του ἀποτελοῦσε πάντα μιὰ πρόκληση γιὰ τὴν Ἱστορίαν τῆς Φιλοσοφίας. Τόσο τὸ «πρόβλημα Ποσειδωνίου» ὅσο καὶ ὁ «μῦθος» γιὰ τὸν Ποσειδώνιο εἶναι πολὺ γνωστά. Μὲ τὴν πεποίθησιν πὼς ἡ σκιά τῆς πολυμερέστατης μορφῆς του ἀκολουθοῦσε ἀποφασιστικὰ τοὺς κατοπινούς του (Neuenschwander), κι ὅχι μόνο τοὺς Στωικούς (Jaeger, Theiler), οἱ Corssen, Schmekel, Heinze, Gronau, Reinhardt καὶ Heinemann ἐπλάσαν τὴ μυστικὴ μορφή, ποὺ γρήγορα ἀποδείχθηκε μῦθος (Lörcher, Jones, Dobson, Boyancé). Ὅσο ὁμως κι ἂν ὁ παλαιὸς «Παμποσειδωνιασμός» ἔχει πιά ἀτονήσει, καὶ ἡ Θεολογία, Ἑσχατολογία, ἀκόμα καὶ ἡ Ἡλιολατρεία του, δὲν βρίσκουν καμμιά θέσιν στὴν πρόσφατη μονογραφία τῆς M. Laffranque, ἐνῶ ὁλόκληρα ἔργα εἶχαν ἀφιερωθῇ σ' αὐτὰ παλαιότερα, τὸ ἔδαφος ἐν τούτοις, παρὰ τὴν κατάρριψη τοῦ μύθου καὶ τὶς γενικώτερες μελέτες τῶν Solmsen καὶ Boyancé, δὲν ἔχει ξεκαθαρισθῇ ὀριστικά. Ἀξίζει νὰ σημειωθῇ, πὼς καὶ σὲ διαφορετικὰ ἔργα τῶν ἰδίων συγγραφέων (Reinhardt, Heinemann) ἀναδύονται ἕνας παλαιὸς καὶ ἕνας νέος Ποσειδώνιος.

Γιὰ τὶς διαφορετικὲς αὐτὲς πνευματικὲς φυσιογνωμίες τοῦ Ποσειδωνίου δὲν εἶναι βέβαια ὑπεύθυνος ὁ Bake, ἀφοῦ περιέλαβε στὴ Συλλογὴ του μόνο ἀναφορὰς ποὺ ἀποδίδονται στὸν Ποσειδώνιο ὀνομαστικά. Στὴν ἴδια ἐξ ἄλλου ἀρχὴ στηρίζεται καὶ ἡ νέα ἔκδοση. Ἐχει ὁμως αὐτὴ τὸ πλεονέκτημα, χάρις στὴν ἐξαίρετη μεθοδικότητά της, νὰ εἶναι πιὸ πειστικὴ ἀπὸ τὴ Συλλογὴ τοῦ Bake, ποὺ γραμμένη λατινικά, χωρὶς ἀρίθμηση τῶν ἀποσπασμάτων, μὲ ἀνάμειξη τῶν ἀναφορῶν καὶ τῶν προσωπικῶν σχολίων τοῦ ἐκδότου, ἔκανε ἀκόμα καὶ τὴν ἀναφορὰ στὰ ἀποσπάσματα προβληματικὴ. Ἡ αἰσιοδοξία βέβαια τῶν νέων ἐκδοτῶν δὲν προσεγγίζει κἂν τὴ δυνατότητα μιᾶς πλήρους ἀνασυνθέσεως τῆς φιλοσοφίας τοῦ Ποσειδωνίου ἀπὸ τὰ ὀνομαστικά ἀποσπάσματα. Βλέπουν τὴν προσπάθειά τους περισσότερο ὡς βάση καὶ κριτήριο, ἐπάνω στὰ ὅποια θὰ μπορῇ νὰ ἐλεγχθῇ ἡ χρῆσις τῆς ἐμμέσου παραδόσεως γιὰ τὴν ἀνασύνθεσιν αὐτή.

Μετὰ τὸν Πρόλογο καὶ τὴν Εἰσαγωγὴ ἀκολουθοῦν οἱ Μαρτυρίες, πλου-

σιώτερες από τοῦ Jacoby, καὶ κατὰ τὸ σύστημα τοῦ τελευταίου καὶ ὄχι τοῦ Arnim τὰ «Ἀποσπάσματα καὶ Τίτλοι βιβλίων, ποὺ ἀποδίδονται στὸν Ποσειδώνιο ὀνομαστικά» καὶ τὰ «Ἀποσπάσματα, ποὺ δὲν μποροῦν νὰ ἐνταχθοῦν σὲ ὀρισμένα βιβλία». Ἔτσι ἀξιολογοῦνται τὰ ἀποσπάσματα καὶ ἀπὸ τὴν ἀποψη τῆς ἀξιοπιστίας. Ἡ σειρὰ κατατάξεως εἶναι : Φυσικὴ, Ἠθικὴ, Λογικὴ, Μαθηματικά, Μαθηματικὴ Γεωγραφία, Ὑδρολογία, Σεισμολογία, Ὀρυκτολογία, Γεωγραφία, Ἱστορία. Τὴν ἐκδοσὴ κλείνουν Πίνακες πηγῶν, ὀνομάτων, θεμάτων κλπ. Ἡ ἀρτιότητα τοῦ ἔργου αὐξάνει τὸ ἐνδιαφέρον καὶ τὴν ἀναμονὴ τοῦ δευτέρου τόμου μὲ τὰ Σχόλια τῶν ἐκδοτῶν, γιὰ νὰ ὁλοκληρωθῇ ἄξια ἡ ἀποκατάστασις τῆς οἰκουμενικώτερης μετὰ τὸν Ἀριστοτέλη μορφῆς τῆς Ἑλληνικῆς Φιλοσοφίας.

Ἀθῆναι

Μυρτὼ Δραγώνα-Μονάχου

Max Müller, *Erfahrung und Geschichte*, Freiburg/München, Alber 1971, 616 σελ.

Τὸ πρόσφατο ἔργο τοῦ Müller ἀποτελεῖ καρπὸ ἐργασίας πολλῶν ἐτῶν. Τὸ βιβλίον, ποὺ ἔχει ὡς ὑπότιτλο *Grundzüge einer Philosophie der Freiheit als transzendente Erfahrung*, ἀποτελεῖται ἀπὸ ἐργασίες ποὺ γράφτηκαν κατὰ καιροὺς. Τὸ πνεῦμα ποὺ διέπει τὸ βιβλίον εἶναι μιὰ «πεῖρα ἐλευθερίας», ἀλλὰ ἡ θεματογραφία ποικίλλει. Ἡ ἐργασία χωρίζεται σὲ τρία μέρη: *Vorblicke auf die Wahrheit* (σ. 17-61), *Anblicke des Problems* (σ. 81-444), *Rückblicke auf dem Weg* (σ. 458-555).

Τὸ πρῶτο μέρος ἀποτελεῖται ἀπὸ μιὰ ἐργασία ποὺ τίτλος τῆς εἶναι *Ἡ ἀλήθεια τῆς Μεταφυσικῆς καὶ τῆς Ἱστορίας* καὶ ἐκφράζει μὲ τοὺς γνωστοὺς τρόπους τῆς καταγωγῆς τῆς σκέψης τοῦ συγγραφέα τὴν ὑπερβατικὴν πεῖρα (του) γιὰ τὴν ἱστορία. Πρὶν προχωρήσω, θεωρῶ ἀπαραίτητο νὰ μιλήσω γιὰ τὴν καταγωγὴ τῆς σκέψης τοῦ Müller, ποὺ θεωρεῖται σήμερα ἓνας ἀπὸ τοὺς «ἀκραιφνέστερους» ἐρμηνευτὲς τῆς σκέψης τοῦ Heidegger καὶ ἓνας ἀπὸ τοὺς κυριότερους ἐκπροσώπους τῆς φιλοσοφικῆς Ἀνθρωπολογίας¹ στὴ Γερμανία. Ὁ προσανατολισμὸς του καθορίζεται κυρίως μὲ τὴν ὑφηγεσίαν του : *Realität und Rationalität*. Systematische Untersuchungen über Grundproblem und Aufbau mittelalterlicher Ontologie, Freiburg 1938². Ἡ ἐργασία του αὐτὴ εἶναι ἐπηρεασμένη ἀπὸ τὸ πνεῦμα τοῦ Νεοθωμισμού καὶ ἰδιαίτερα ἀπὸ τοὺς J. Maritain καὶ E. Gilson³. Ἡ μαθητεία του κοντὰ

1. M. Müller, *Existenzphilosophie im geistigen Leben der Gegenwart*, Heidelberg 1964³. Πρβλ. τὸν τιμητικὸν τόμον γιὰ τὸν Müller : *Die Frage nach dem Menschen*, Aufriß einer philosophischen Anthropologie, hrsg. von H. Rombach, Freiburg 1966.

2. Ἡ ἴδια ἐργασία τυπώθηκε τὸ 1940 στὴ σειρὰ *Beiträge zur Philosophie und ihrer Geschichte*, Tübingen μὲ τίτλον *Sein und Geist* καὶ μὲ τὸν ἴδιον ὑπότιτλον.

3. Περισσότερα στὸ ἔργο τοῦ Müller, *Symbolos*. Versuch einer genetischobjektiven Selbstdarstellung und Ortsbestimmung, München 1967, 12 ἐπ.